

İSMET CERİT
GÖBEKLİ
TEPE

Saklı Mabede Yolculuk

DESTEK YAYINLARI: 1128
ARAŐTIRMA: 352

İSMET CERİT / GÖBEKLİTEPE

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergöl
Editör: Devrim Yalkut
Resimleyen: Dođukan Çiğdem
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Işıl Ilgıt Şimşek
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2019
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-608-0

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari
www.destekmedyagrubu.com

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 40200
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

İSMET CERİT
GÖBEKLİ
TEPE

Saklı Mabede Yolculuk

İÇİNDEKİLER

Axis Mundi	17
Eski Din, Eski Yaşamlar ve Göbeklitepe	29
Kamati Yumi.....	37
Eski Dönem	43
Kurak Soluklar	47
Son, Bir Başlangıcı Çağırır.....	65
Vahşi Döngü	67
Hayat Başlıyor	71
Tanrının Yolu.....	83
Kutsanmış Tepe.....	89
Gelişmiş Bir Beyin	95
İlk Haneler	99
Yeni Rahip.....	107
Yeni Devir	115

Felaket	121
2 Bin Yıl Sonra.....	131
Tanrının Öğrencisi.....	143
Yol ve Göç	147

Göbeklitepe Arkeolojik Alanı, Şanlıurfa kent merkezinin 18 kilometre kuzeydoğusunda, Örencik köyü yakınlarında bulunmaktadır. Alan 1963 yılında, İstanbul ve Chicago üniversitelerinin ortaklığıyla gerçekleştirilen bir yüzey araştırması sırasında keşfedilmiş ve “V52 Neolitik Yerleşimi” olarak tanımlanmıştır. Alanın gerçek değeri, 1994 yılından sonra başlatılan kazı çalışmaları ile açığa çıkmıştır. Bu çalışmalar sonrasında, Göbeklitepe'nin 12.000 yıl öncesine uzanan bir ibadet merkezi olduğu anlaşılmıştır.

Çapları 30 metreyi bulan yaklaşık 20 yuvarlak ve oval yapının ortasında 2 adet “T” biçimli, 5 metre yüksekliğinde, kireçtaşından bağımsız sütun yer almaktadır. Yapıların iç duvarlarında da daha küçük sütunlar bulunmaktadır.

Göbeklitepe ile ilgili bulunan bilimsel veriler, arkeoloji çalışmalarında neolitik yani taş devri dönemiyle ilgili kuramsal çerçevenin ve tarihlendirmelerin yeniden değerlendirilmesini gerektiren önemli bilgiler vermektedir. Göbeklitepe'nin, konumu, boyutları, tarihlendirilmesi ve yapılarının anıtsallığı ile neolitik dönem için temel olan kutsal alan olduğu anlaşılmıştır. Alan, 12.000 yıl boyunca doğal çevresi içinde dokunulmadan kaldığından önemli arkeolojik buluntu vermektedir.

Arkeologlar bu alanın avcı erkeklerin şölenler düzenlediği sezonluk bir toplanma yeri olduğunu dile getirirken, avcılarının neden ve özellikle niçin bu bölgede bir araya geldiklerine dair fikirler ise çeşitli. Düşman kabilelerin barış yapmak için burada şölenler dü-

zenledikleri düşünülürken, bazı arkeologlar ise dikilitaşların avcıların atalarını sembolize ettiğini, bir kısım bilimadamı ise sembollerin takımyıldızlarla ilişkili olduğunu düşünüyor. Göbeklitepe'yi dünya dışında var olan birtakım canlının veya Atlantisvari çok gelişmiş bir medeniyetin yaptığını düşünenler hiç de az değil.

Göbeklitepe'nin bulunması ise 1986'da tarlanın sahibi Şavak Yıldız'ın iki kireçtaşı heykel bulup müzeye götürmesiyle başlıyor. Benzeri olmadığı için ne olduğu anlaşılamayan heykeller uzun süre depoda bekliyor. Bir gün Urfa'daki başka bir taş çağı yerleşimini kazan iki arkeolog depoya eser teslim etmek için geldiğinde bu heykellerin asıl değerleri ortaya çıkıyor.

Bu iki arkeolog Nevali Çori adlı taş çağı yerleşimi baraj suları altında kalmadan kurtarma kazısı yapan ekipten. Burada hem eşsiz heykeller hem de ilk defa T başlı bir tapınak bulunduğu için tecrübeliler ve depodaki heykeller hemen ilgilerini çekiyor. Bu heykellerin geldiği yer, Göbeklitepe neresi aramaya başlıyorlar.

Klaus Schmidt heykellerin bulunduğu alanda bir süre sonra kazılara başlıyor. 2 yıl sonra nihayet tapınlara ulaşıyor. Tapınlara ulaşan kişi ise yine tarlanın sahibi oluyor. Tarla sahibi alanın diğer bir köşesinde tarlasını sürmek için taşları temizlemeye çalışırken büyük bir taşa rastlıyor. Yerinden oynatamadığı taşı geldiğinde Schmidt'e gösteriyor. Alman arkeolog yerde gömülü taşın Nevali Çori'den aşına olduğu tapınlara ait T başlı bir dikilitaşın ucu olduğunu hemen anlıyor.

Yüzyılın en önemli arkeolojik buluntusu gün yüzüne çıkarıldığından beri tüm dünyada ilginin odağı. Göbeklitepe önemli, çünkü 12 bin yıllık yaşı ve taş çağı için gerçekten de çok büyük olan boyutları ile benzersiz. Toprak altında radarla tespit edilenler dahil 20 kadar tapınak mevcut. Dairesel formda büyük yapılardan kare şeklinde olan küçük yapılara kadar burası bir tapınak inşası. Tapınakların merkezinde iki büyük dikilitaş bu-

lunmakta. Çevresinde ise on kadar dikilitaş daha var ve alçak çevre duvarına yerleştirilmişler. Üzerleri yırtıcıların ağırlıkta olduğu hayvan kabartmaları ile döşenmiş durumda.

Ziyarete açık bölümde tapınakları daire şeklinde ahşap bir yol çevreliyor. Yukarıdan tamamen kazılmış 4 tapınak görülebiliyor. Bu tapınaklar A, B, C ve D tapınakları olarak adlandırılmışlar. A tapınağında yılan, B'de tilki, C'de yabandomuzu ve D'de kuş ve yılan kabartmaları yoğunlukta. Bu tapınakların farklı klanlara ait olup olmadığı önemli bir soru. Tapınakların en büyüğü ve süslüsü olan D tapınağının ortasındaki iki dikilitaş hemen dikkat çekiyor. Üzerinde kolları, ince parmakları, süslü önlüğü ve T şeklinde başı ile vurgulanmış bir insanı tasvir ediyor. Diğer dikilitaşların yüzü merkezdekilere dönük bir biçimde.

Schmidt, bu buluşla birlikte karşılaştığı büyük tapınağın, büyük şehirleşmeye döndüğünü söyleyip, “Önce tapınak geldi, şehir sonradan geldi” diyerek erken medeniyet tarihine önemli bir adım olan bu alanın değerini anlatıyor. Prof. Schmidt'e göre, bu tapınağı yapanlar “Yeryüzünde ilk kez evren nedir, biz neden buradayız?” sorusunu kendilerine soran kişilerdi. Yine Prof. Schmidt, İncil, Asur tabletleri ve Tevrat'ta geçen metinlere dayandırarak, “12 bin yıllık Göbeklitepe, aslında Âdem ile Havva'nın yaşadığı 'Garden of Eden' (Cennet Bahçesi) olarak anılan kutsal mekân” diyor. Buradan da Axis Mundi düşüncesine, merkezi eksene bir çeşit gönderme yapmaktadır.

Semboller düşünüldüğünde, dikilitaşlarda yılan, yılan ağı ve koç motifleri bir arada kullanılmıştır.

Dikilitaşın üst tarafından görülen ağın bir yılan ağı ya da yılan örgüsüne ait olduğu sanılmaktadır. Altında yer alan dört ayaklı hayvanın koç olduğu düşünülmektedir. Koç motifinin MÖ bu bölgelerde yaşayan Hitit yazılı kaynaklarındaki “her şeyin suçlusu (günah keçisi)” olabileceği paylaşılmaktadır.

O zaman bu dikilitaşta, her insan için korkutucu olan “yılan ağı”nın “kötülük”, “koç”un ise “her şeyin suçlusunu” anlamında bir dinsel tören tasviri olduğunu düşünebiliriz.

Şimdiye kadar ortaya çıkartılan 43 adet dikilitaştaki tüm şekiller eril karakterdedir. Dişi veya kadını anlatan resimler ve kil-den yapılmış figürler yoktur.

Oysaki ilk neolitik yerleşimlerde yapılan kazıların sonucunda farklı dişil figürler bol miktarda ortaya çıkarılmıştı. Bu durum Göbeklitepe'nin bir yerleşim yeri değil tapınak olma düşüncesini daha baskılayıcı hale getirmektedir.

Özellikle dikkat çeken bir figür ise “turna”dır. Turna, su kuşudur ve Fırat-Dicle vadisinde sıklıkla bulunur. Antik Dönem'de bereket tanrıçası Demeter'in kutsal hayvanıdır ve ortaya çıkması, yeşermenin ve tohum atmanın zamanının geldiğini gösterir. Dikilitaşta turna şekilleri incelendiğinde, kuşun bacaklarının anatomik olarak mümkün olmayan garip bir şekilde bükülmüş olduğu görülür.

Belki de bu turna değil turna kıyafeti giymiş ve dans eden bir insan veya dönemin inancına göre ayin içerisindeki bir Şamandır. Şamanizm inancındaki doğayı ve canlıları taklit etme güdüsü aynı şekilde turna kuşunun hareketini de kopyalamasına sebep olmuş olabilir. Çatalhöyük kazı alanında benzer bir turna kostümü parçası olduğu tespit edilen kanatlar bulunması destekleyici boyuttadır.

Turnalar tekeşli olarak yaşarlar ve birlikte dans ederler. Buradan “tekeşli yaşam”ın Göbeklitepe'de başlamış olabileceği sonucunu çıkaran arkeologlar bir hayli fazladır.

Bunların dışında, insan başı taşıyan hayvan heykelleri de bulunmuştur. Bu buluntular, Göbeklitepe'de ölümle ilgili konuların ön plana çıkartıldığı şeklinde düşünülebilir.

Genel olarak seçilen hayvan betimlemeleri, kuşlar ve erkek dışında, saldırmak üzere olan, vahşi hayvanlardan seçilmiştir.

C yapısının girişi olarak kabul edilen iki kolonun üstünde saldırmaya hazır aslan heykelleri vardır (sadece bir tanesi bulunabilmiştir) ve buraya “aslanlı kapı” adı verilmiştir.

20 numaralı dikilitaşta yılan, tilki ve boğa betimlemesi birlikte bulunmaktadır. Boğanın ayaklarına bakıldığında, boğanın yılan ile olan kavgasında, boğanın yenildiğinin anlatılmaya çalışıldığı açıktır. Bu figürde anlatılmak istenen henüz çözülmemiş de olsa dönem dinamikleri düşünüldüğünde hikâyeleştirilmeye çalışılan bir kıstasın varlığından bahsetmek doğru olacaktır.

Ayrıca Göbeklitepe’de sadece bir dikilitaş üzerinde iki defa örümcek kabartması bulunmuştur. Göbeklitepe dışında, karşılaştırma yapılabilecek örümcek betimlemelerine (aynı zamanda böcek betimlemelerine) başka hiçbir buluntu yerinde rastlanmamıştır.

Göbeklitepe’den sonra ilk olarak Çanak Çömlekli Neolitik Çağ’a (MÖ 6.800-6.000) ait bir yerleşmede baskı mühür içinde görülmektedir. Uzun bir süreci kapsayan bu dinamikte, Göbeklitepe insanların bir şekilde iletişimlerini sonraki dönemlere aktardıkları söylenebilir. Bu aynı zamanda bu bölgede yaşayan insanların, karşılaştıkları ve yorumladıkları canlılar hakkında bilgi de vermektedir.

Göbeklitepe’de en çok rastlanılan figür ise yılanlara aittir. Yılan taşıyan bir baş heykeli aynı zamanda yakın bir bölge olan Nevalı Çori’de bulunmuştur. Resim itibarı ile zehirli engerek yılanına benzemektedir. İnsan başı ile birlikte düşünüldüğünde “yılan taşıyan güçlü koruyucu” olarak anlaşılabilir.

Bu yılanlı insan başının, Göbeklitepe’deki dini ritüelleri yöneten Şamanlardan birisine ait olduğu ileri sürülmektedir. Tapmağın koruyucusu şeklinde yorumlanır.

Göbeklitepe buluntuları arasında yilandan sonra en çok kabartma “tilki”ye aittir. Göbeklitepe alanında, çakal ve kurttan farklı olarak ele geçen hayvan kemiklerinde yoğun olarak rastlan-

mıştır. Tilki Yakındoğuda ikonografik açıdan çok önemli olmasa da, Sümer ve Babil hikâyelerinde ruhi bir dünyaya ait olduğu görülür. Buradan hareketle tilkinin Göbeklitepe ile derin bir ruhsal bağlantısının olduğu söylenebilir.

33 numaralı dikilitaştaki şekillerin Eski Mısır hiyeroglifleri ile benzerliği, Göbeklitepe'yi önemli kılan bir başka detaydır.

Hiyeroglif Mısır'ın yüksek kültüre dönüşümünün asıl temelini oluşturmuştur. Buradaki işaretler aceleyle bir kaya duvarına kazılmış ya da çay taşlarına boyanmış işaretler değildir. Öyle bir tarzda yan yana dizilmişlerdir ki, büyük olasılıkla bu, işaret sıralamasına ait mantıklı bir ilişkiyi gösterir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer bölge de "Aslanlı Dikilitaş Yapısı"dır. Bu yapının içinde T biçimli dikilitaş yoktur.

Aslanlı kapı yapısındaki taşlardan birisinin yüzeyinde ise kazı bezekle yapılmış bir kadın çizimi bulunmaktadır. Kadının el, ayak, sarkan göğüsleri ve cinsel organı açıkça görülmektedir. Bu betimlemenin bir doğumdan çok bir cinsel ilişkiye hazırlık safhasını gösterdiği düşünülmektedir. Bu kadın betimlemesinin Ön Asya neolitikinde bir benzeri daha bulunamamıştır.

Kazı başkanı Alman Prof. Klaus Schmidt'e göre; Göbeklitepe'deki bütün bu kült alanının aslında insanlığı etkileyen, geleceğe adım atılan ilk alan olması ve kullanılan bütün sembollerin, inşaların, her birinin duruş şekillerinin onlara verilen bir mesaj niteliğini taşıdığı düşünülmektedir.

Yolculuk Zamanı

Etrafta olan biten bütün hareketlilik garip bir mananın içerisinde. Korkan, ses çıkarmaya çekinen bütün canlılar, saniyede yüzlerce atan kalp atışlarını susturmuş bekliyor. Birçoğu korku çığlıklarını boşaltıyor etrafa. Sadece yerküre değil sallanan. Beyaz, büyük karaltı, bütün yeri, tepeleri kapatmış durumda. Kimsenin neredeyse kaçacak yeri kalmadı.

Kanlarının ısınmış yerleri, buzulların içerisindeki çürüyen ayaklarından donmaya başlıyor.

“Baba” diyor bir âdem.

Baba ise oğlanın ne diyeceğini çoktan biliyor zaten.

“Durun” diyor geriye kalan birkaç kişiye.

Neredeyse, bütün Uzakdoğu'nun kırılmış hatları üzerinde yürüyorlar. Soğuk...

“Baba” diyor yeniden çocuk.

Oğlanın ayaklarındaki yaralara kurtlar dökülmüş. Ayaklarını yerden her kaldırdığında leşçil, kana susamış bütün varlık burnunu kaldırıp kokluyor izlerini.

Her biri aç...

Her biri uzun zamandır beslenecek, barınacak bir yer bulabilmiş değil.

Uzun açıklıklar içerisinde Tibet'in yükselen tepelerinin boşluklarında yürüyen âdemoğulları büyük bir fırtınadan sağ çık-

miş olanlar. Başka kimler var bilmiyorlar. Uzun, düz ovalarda kalabilmek için toprağı kazıp, çukurda saklanıyorlar. Her fırtınalı gürültü onlar için ölümün habercisi.

Daha çok yolları var. Ataları, sıcak yerleri keşfettiğinden beri haber alamadılar. Giden, geri dönmeye kalmadan ya hastalıktan ya hayvan saldırısından ölüyor.

Acımasız bir şeyler. Bir şeyler ya da biri onları büyük bir sınava tabi tutuyor.

“Baba” diyor son kez oğlan çaresiz bir şekilde.

Baba, en sonunda bakıyor oğlanın yüzüne.

“Baba, bir hayvan, gecedan daha kara gözleri. Bizimle yürüyor.”

Baba, aniden büyük bir panik içerisinde. Henüz ulaşamadılar yollarına. Birini bulma umudunu da kaybetmediler hiçbir zaman.

“Nerede?” diyor sakın kalmaya çalışan baba. Oğlan eliyle uzak yerleri işaret ediyor, fakat görünen bir şey yok. Baba, oğlanın lanetlendiğini düşünmeye başlıyor, ama vazgeçemez. Onun bir parçası. Başka çocuğı yok.

“Tamam” diyor sadece ve devam ediyorlar yürümeye. Bir tilkinin kalın, yünlü postuna sıkıca sarınmışlar. Ayaklarında buzdan, kumdan, kandan karışan garip bir koku. Ne bir bitki var ortalıkta ne bir başka hareket.

“İleride kayalar var” diyor sonunda anne.

Yürüyorlar. Gün ışığında başladıkları yere, gün kararmaya başladığında ulaşıyorlar. Hiçbir şey görüldüğü gibi değil. Kayalıkların arasındaki boşluklarda bekleyenler var. Her biri şaşkınlıkla, sevinç arasında büyük bir mutluluk içerisinde.

“Siz...” diyor baba. “Siz nereden geliyorsunuz?”

Onların geldikleri yer de pek farklı değil.

“Yukarıdan...” diyor bir kadın aralarından. “Yukarıdan geliyoruz.”

Kuzeyden gelip sıcak yerler bulma umudundalar. Neyse ki yemekleri var. Onlarla paylaşıyorlar ellerindeki son lokmalarını. Ne de olsa bu bir içgüdü. Hayatta kalabilmek için kalabalık olmak zorundalar.

“Nereye gidiyorsunuz?” diyor baba meraklı. Kadın bekliyor bir süre. O konuşmadan kimse konuşmuyor.

“Aydınlığın kaybolduğu yere gidiyoruz.”

Aydınlık yeniden gün yüzüne çıktığında izliyorlar onu. Sırtlarına vuran, rüzgârı sert, derilerini titreten aydınlığı arkalarından hissederek yürüyorlar.

Yol, çok uzun.

Yol o kadar uzun ki...

Nihayet toprağın daha fazla olduğu yerleri görüyorlar. Ama beklenenin aksine her yer daha önceden keşfedilmiş. Sadece insanoğlu değil, sivri dişli acımasız katiller de buraya taşınmış. Kendilerine sığınak bulmak zorundalar. Ağaçlıkların arasında bir bölgeyi gösteriyor kadın.

Ağaçlar oldukça vahşi, ama düzlükte tek bir yer var. Ağaçların düşen dallarını birleştirip sığınak yapıyorlar kendilerine. Bir süre burada kalmak zorundalar. Karınlarını doyurup, hastalarını iyileştirip, güç toplayacaklar.

“Birileri geliyor” diyor baba gruba dönerek.

Bir kadın, bir erkek. Yanlarında başka kimse yok.

Selamlaşıyorlar kendilerince. Kim olduklarının pek de önemi yok şu anda.

“Siz” diyor kadın gelenlere. “Ben Çoa, bu da Ruk.”

Henüz genç olan dişi ve erkeğin çocukları yok. Belki zaman içerisinde değişecek hayatları, henüz bilmiyor kimse.

“Nereye gidiyorsunuz?” diyor Çoa.

“Aydınlığın kaybolduğu yere” diyor kadın yeniden.

Aydınlık kaybolana kadar bekliyorlar.

Onlarca, yüzlerce aydınlık geçiyor tepelerinden. Bekledikleri yolculuk şimdilik ertelendi. Oldukları yerde, çok hayvan, korunacak yer var. Başka bir şey önemli değil.

Yer aniden titreme başlıyor aydınlık yavaş yavaş geçerken üzerlerine.

“Gidiyoruz” diyor kadın her birini yerinden ederek.

Büyük kayaların üzerindeki beyaz kitleler yıkılıyor büyük bir gürültüyle. Artık, bekledikleri aydınlığa gitmek zorundalar.

Biri kuzeyden, biri Uzakdoğu'nun Tibetli soğuklarından, bir diğeri ise nereden geldiğini saklamakta ısrarlı. Her bir aile birlik olarak yürüyorlar.